

ӘӨЖ 331.526

**ЕАЭО ЖАСТАР ЕҢБЕК НАРЫҒЫ: РЕСЕЙ, ҚАЗАҚСТАН ЖӘНЕ БЕЛОРУСЬ
МЫСАЛЫНДА АҒЫМДАҒЫ ЖАҒДАЙЫ ЖӘНЕ НЕГІЗГІ СИПАТТАМАЛАРЫН
ТАЛДАУ**

Дмитриева Алена Сергеевна

alena_280499@mail.ru

Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰҰ Халықаралық қатынастар факультетінің аймақтану
кафедрасының 2 курс магистранты,

Нұр-Сұлтан, Қазақстан

Ғылыми жетекшісі – Оспанова А.Н.

Еңбек нарығы кез келген ел экономикасының іргелі элементі болып табылады және ұлттық экономиканың жұмыс істеуі оның динамикасы мен жағдайына байланысты. Халықтың өсу қарқыны және оның жас құрылымы негізінен дүниежүзілік еңбек ресурстарының сандық параметрлерін анықтайды, өз кезегінде әлемдік экономиканың дамуы осыған байланысты.

Еңбек ресурстары – бұл еңбекке қабілетті халықтың кәсіптік қызметті жүзеге асыруға қажетті білімдері мен еңбекке қабілетті бөлігі. Жұмыс күшінің негізгі бөлігіне экономикалық белсенді халық кіреді, т.б. жұмысы бар немесе белсенді түрде іздеп жүрген

бөлік. Әрине, кәсіпорынның пайдасының өзі жұмыс күші сапасының қаншалықты жоғары екендігіне тікелей байланысты. Осыған байланысты дамыған елдерде мемлекеттік саясат еңбек ресурстарын дамытуға бағытталған.

Дүниежүзілік еңбек нарығының қалыптасуы екі жолмен жүреді:

- Бірінші жол – еңбек пен капиталдың миграциясы;

- Екінші жол – ұлттық еңбек нарықтарын біртіндеп біріктіру, нәтижесінде олардың арасындағы құқықтық, этникалық, мәдени және басқа да кедергілер жойылады.

Дүниежүзілік еңбек нарығының қалыптасуы мен дамуы қазіргі уақытта интеграциялық процестер тек экономикалық және технологиялық салаларды ғана қамтып қоймай, сонымен бірге барған сайын жаһандық сипатқа ие болып жатқан әлеуметтік және еңбек қатынастары саласына да әсер ететіндігінің дәлелі болып табылады.

Қазіргі уақытта еңбек нарығын зерттей отырып, бір маңызды ерекшелікті атап өткен жөн: әлеуетті қызметкер жұмысынан айырылып қалудан қорқу салдарынан жұмыс берушілердің өзі үшін қолайсыз жағдайларымен келісуге мәжбүр. 2020 жылы коронавирустың күрт өршуіне байланысты кадрларға сұраныстың төмендеу тенденциясы байқалды, бос жұмыс орындарының саны азаюды жалғастырды, ал түйіндемелердің саны өсті. Бүгінде еңбек нарығы туралы емес, «үміткерлер нарығы» туралы айтатындар көбейді. Бұл әсіресе гуманитарлық саладағы кәсіптерге (менеджмент, заң), топ-менеджерлерге, банк қызметкерлеріне, туризм және ойын-сауық индустриясының қызметкерлеріне, тұрмыстық қызмет көрсету сегментіне және қызмет көрсету персоналына қатысты.

Айта кету керек, 2020 жылы әлемде 200 миллионнан астам жұмыссыз болды, бұл дағдарысқа дейінгі 2019 жылмен салыстырғанда (186 миллион жұмыссыз) 21 миллионға көп [1]. Дегенмен, ХЕҰ жаһандық жұмыссыздар саны 2022 жылы 207 миллионға жетеді деп болжайды, өйткені болжам белгісіз және қалпына келтіру баяу және нәзік болып қала береді [2].

Оның үстіне нақты жұмыссыздық деңгейі ресми деңгейден әлдеқайда жоғары, бұл көрсеткіш пен ХЕҰ әдістемесі бойынша жұмыссыздықты есептеу, сондай-ақ еңбек ресурстарын жұмыспен қамту деңгейі арасындағы айырмашылықпен дәлелденеді. Сондай-ақ, қазіргі уақытта әлемде кейбір мамандықтарға сұраныс басқаларға қарағанда әлдеқайда жоғары болса, әр елде белгілі бір мамандықтардың беделі мен сұранысы әртүрлі екенін атап өткен жөн.

Бүгінде біртұтас қуатты, әртараптандырылған жүйе құрылып жатқан әлеуметтік-экономикалық кеңістіктің бір бөлігі болып табылатын Еуразиялық экономикалық одақ (ЕАЭО) елдеріндегі еңбек нарықтарының негізгі сипаттамаларын қарастырайық.

Бүгінгі күні одаққа мүше елдер: Ресей Федерациясы, Беларусь, Қырғызстан, Қазақстан және Армения. 2015 жылы ЕАЭО елдерінің тұрақты халқының саны шамамен 182 731,7 мың адамды құрады. Бұл ретте, экономикалық белсенді халық саны 94 060,4 мың адамды құрағанын атап өткен жөн, бұл 2014 жылмен салыстырғанда 1217,3 мың адамға көп [3].

2020 жылмен салыстырғанда экономикалық белсенді халық саны Қазақстан (112,9 мың адамға), Қырғызстан (40,1 мың адамға), Ресей (1159,1 мың адамға) сияқты елдерде өсті. Басқа елдерге келетін болсақ, экономикалық белсенді халық санының айтарлықтай төмендеуі байқалады (Беларусьте 35,5 мың адамға, Арменияда 41,3 мың адамға).

Айта кетейік, ЕАЭО елдеріндегі жұмыссыздық деңгейі еңбек көші-қонына байланысты. Ресей нарығы еңбек мигранттары үшін ашық болғандықтан, бұл Қырғызстан сияқты елдерде, мысалы, дәстүрлі түрде жұмыссыздық деңгейі жоғары болған елдердегі жұмыссыздық жағдайын жеңілдетуге көмектеседі.

Сонымен қатар, еңбек нарығындағы сұраныс пен ұсыныс құрылымы, жұмыссыздықтың аймақтық және сапалық аспектілері өзгерді, бұл адамдарды табысты

бәсекелестікке жету үшін, оның ішінде жұмыс күші артық аймақтарда, ең жоғары білім деңгейін алуға мәжбүр етеді. жұмыс күшіне сұраныс оның ұсынысынан әлдеқайда аз.

Дегенмен, 20 мен 24 жас аралығындағы халықтың айтарлықтай көп пайызы орта арнаулы білімі бар. Себебі, Ресей, Қазақстан және Беларусь елдерінің еңбек нарығына құрылыс конструкцияларын құрастырушылар, бетон шеберлері, инженер-бағдарламашылар, технологиялық инженерлер және т.б. қажет, оларға сұраныстың бір бөлігін ЕАЭО елдерінен келген иммигранттар өтейді.

Экономикалық қызмет түрлері бойынша жұмыспен қамтылғандар санына келетін болсақ, Ресей, Беларусь және Қазақстанның статистика комитеттерінің мәліметтері бойынша экономикалық белсенді халықтың басым бөлігі көтерме және бөлшек саудада, өңдеу өнеркәсібінде, ауыл шаруашылығында және орман шаруашылығында жұмыс істейді. Сонымен қатар, Ресейде соңғы жылдары 15 пен 29 жас аралығындағы жастардың ең көп саны қаржы қызметі, қонақүйлер мен мейрамханалар, көтерме және бөлшек сауда сияқты салаларда жұмысқа орналасқан. Сонымен қатар олардың саны 30-дан 72 жасқа дейінгі топтағыдан жоғары [4].

Қазақстан Республикасында жастардың басым бөлігі көтерме және бөлшек саудада, ауыл шаруашылығында, орман және балық шаруашылығында, білім беру салаларында жұмыс істейді [5]. Беларусьте, өкінішке орай, жасына байланысты экономикалық қызмет түрлері бойынша жұмыспен қамтылған халықтың жеке есебі жоқ.

Алайда Беларусьте орта арнаулы және кәсіптік білімі бар 15–29 жас аралығындағы халықтың үлесі (бұл Ресей мен Қазақстандағы кәсіптік бастауыш білімге тең) Ресей мен Қазақстанға қарағанда жоғары. Бұл отандық экономиканың мұндай мамандарға деген қажеттілігі жоғарыда аталған елдермен салыстырғанда анағұрлым қанағаттандырылғанын көрсетеді. Алайда, еңбек жағдайларының жақсаруы мен жалақының жоғарылауының арқасында бұл елдер еңбек ресурстарының осы санатына деген қажеттіліктің бір бөлігін Беларусь пен ТМД-ның басқа елдерінен келген иммигранттар есебінен жабуға қол жеткізді [6].

Бірақ білім деңгейі қаншалықты өссе де, елдер еңбек ресурстарын қаншалықты белсенді айырбастаса да, олардың әрқайсысында жұмыссыздық байқалады. Осылайша, 2021 жылғы желтоқсанда Еуразиялық экономикалық комиссия ЕАЭО елдеріндегі еңбек нарығын сипаттайтын 2016–2020 жылдарға арналған негізгі көрсеткіштерді қамтитын ЕАЭО еңбек нарығы туралы алғашқы статистикалық зерттеуді жариялады. Зерттеу жұмыс күшінің мөлшері мен жұмыс күшіне кірмейтін адамдар, жұмыспен қамтылғандар мен жұмыссыздар, олардың жынысы, жасы, білім деңгейі бойынша құрамы мен құрылымы туралы мәліметтерді береді. Жинақта сонымен қатар тіркелген жұмыссыздықты, жұмыс күшінің қозғалысын және жұмыс орындарын сипаттайтын көрсеткіштер бар. Осылайша, ЕАЭО елдерінде 2020 жылға арналған ресми жұмыссыздық деңгейі 5,8%-ды, ал 15-29 жас аралығындағы жастар арасындағы жұмыссыздық деңгейі 9,3%-ды құрады.

Бұл көрсеткішті ЕАЭО елдері үшін бөлек қарастыратын болсақ, жастар арасындағы жұмыссыздықтың ең төменгі деңгейі Қазақстанда (4,3%), ал Ресейде жастар арасындағы жұмыссыздық 10,7%, Қырғызстанда 9,5%, Беларусьте 7,1% жеткенін атап өтуге болады. %. Ең жоғары көрсеткішті Армения көрсетіп отыр – 26,5%. (Диаграмма 1) [7].

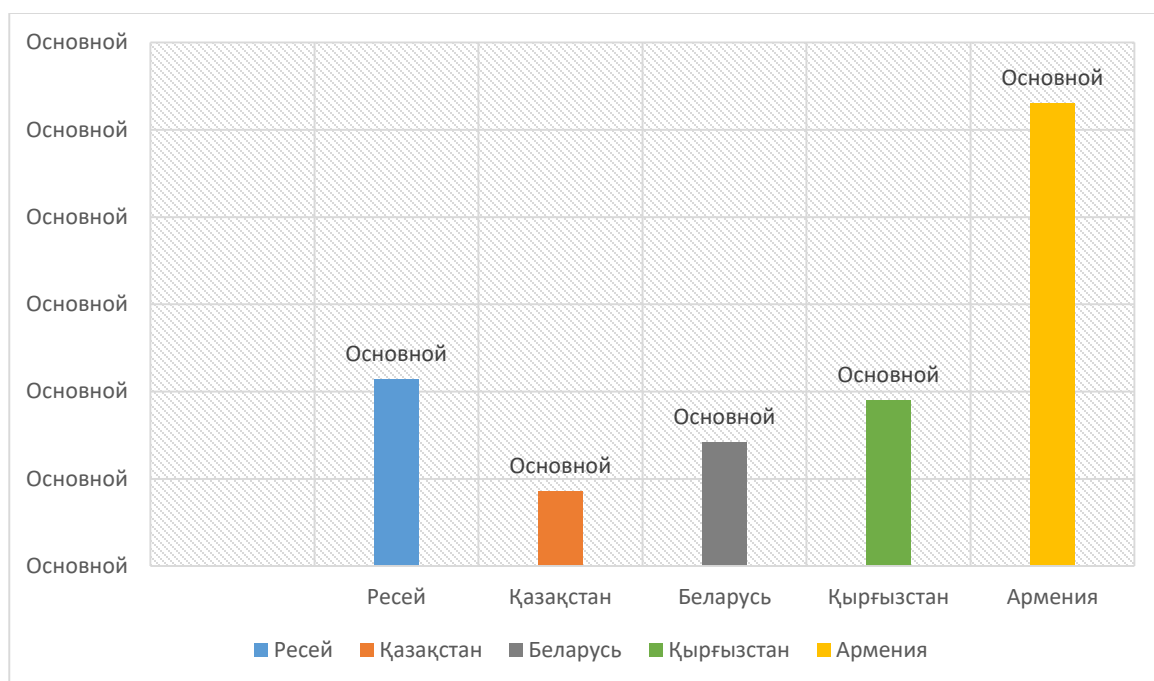

Диаграмма 1 – 15-29 жас аралығындағы жастардың жұмыссыздық деңгейі

Осыған қарамастан, ЕАЭО халықты жұмыспен қамту қызметтері кәсіподақ азаматтарын жұмысқа орналастыру бойынша келісілген саясатты жүргізуде. Осылайша, ЕЭК деректері бойынша ЕАЭО-ға мүше мемлекеттерде жұмыспен қамту қызметтерінде тіркелген жұмыссыздар саны 2021 жылғы желтоқсанның соңында 1 014,3 мың адамды немесе жұмыс күшінің 1,1%-ын құрады. 2020 жылдың сәйкес күнімен салыстырғанда ЕАЭО бойынша жұмыспен қамту қызметтерінде тіркелген жұмыссыздар саны 66,9%-ға азайды [8].

Осылайша, Одақ елдерінің ұлттық еңбек нарықтарындағы жұмыспен қамту проблемаларын еңсеру үшін жақын арада айтарлықтай күш салу қажет. Олар жұмыс күші мен жұмыс орындарының сапасын арттыруға, жалпы елдердің, олардың аймақтары мен салаларының әлеуметтік-экономикалық және демографиялық дамуы жағдайында ұлттық еңбек нарықтарының құрылымдық мәселелерін жеңілдетуге бағытталуы тиіс. Одақ аясындағы медициналық мақсаттағы бұйымдар мен дәрілік заттардың айналымы саласындағы ақпарат алмасу жүйесіне ұқсас ЕАЭО елдеріндегі жұмыспен қамту және бос жұмыс орындары туралы бірыңғай ақпараттық база құру қажет. Сонымен қатар, бұл деректер базасы әр елдің жұмыс күшіне қажеттілігін, аймақ, сала және мамандық бойынша бөлуді, біліктілік сипаттамаларын (тағайындалған елдерде), сондай-ақ жұмыс күшінің ұсынысын (шығу елдерінде) көрсетуі маңызды қажет. Осыған байланысты ЕАЭО елдеріндегі жастар саясатына жауапты ведомстволардың тиімді өзара іс-қимылын қамтамасыз ететін, сондай-ақ жастарды жұмыспен қамту мәселелерін қысқа мерзімде шешуге мүмкіндік беретін ЕАЭО Жастарды жұмыспен қамту орталығын ашу маңызды.

Қолданылған әдебиеттер тізімі

1. Евразийский экономический союз в цифрах // КРАТКИЙ СТАТИСТИЧЕСКИЙ СБОРНИК. Москва 2021. – с. 12-20. URL: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/econstat/Documents/Brief_Statistics_Yearbook_2021.pdf (Дата обращения: 20.03.2022)
2. Amuyeva Ülviyya. MOT: В 2022 году число безработных в мире составит 207 млн // URL : <https://inlnk.ru/YAj5gK> (Дата обращения: 15.03.2022)

3. Мулярчик Надежда. Состояние рынка труда молодежи стран ЕАЭС // Наука и инновации. 2020. №161. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/sostoyanie-rynka-truda-molodezhi-stran-eaes> (дата обращения: 28.02.2022).
4. Экономическая активность населения, занятость и безработица// Труд и занятость в России. 2021 // URL: https://rosstat.gov.ru/storage/mediabank/Trud_2021.pdf (Дата обращения: 20.02.2022)
5. Молодежь (15–28 лет) на рынке труда за 2015-2020 годы // URL: <https://stat.gov.kz/official/industry//statistic/6> (Дата обращения: 15.03.2022)
6. Численность безработных, зарегистрированных в органах по труду, занятости и социальной защите, по возрастным группам // URL: https://mogilev.belstat.gov.by/ofitsialnaya-statistika/sotsialnaya-sfera/trud/osnovnye-pokazateli-za-period-s-__-po-___gody_5/chislennost-bezrabotnyh-zaregistrirovannyh-v-or_5/ (Дата обращения: 20.03.2022)
7. Статистика Евразийского экономического союза. Рынок труда 2016-2020 годы // СТАТИСТИЧЕСКИЙ СБОРНИК. Москва 2021. – с. 153-157. URL: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/econstat/Documents/LaborMarketYearbook2016-2020.pdf (Дата обращения: 24.02.2022)
8. Статистика Евразийского экономического союза. О безработице в Евразийском экономическом союзе // Экспресс-информация от 16 февраля 2022 года. URL: http://www.eurasiancommission.org/ru/act/integr_i_makroec/dep_stat/econstat/Documents/Express_Unemployment/expressunemp202112.pdf (Дата обращения: 15.03.2022)